

Ascendere historiam. Zbornik u čast Milana Kruheka ur., Marija KARBIC – Hrvoje KEKEZ – Ana NOVAK – Zorislav HORVAT, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2014., 678 str.

Hrvatski institut za povijest objavio je 2014. godine zbornik kojim se zahvaljuje i odaje počast nekadašnjem ravnatelju i djelatniku, te osnivaču i dugogodišnjem voditelju Odjela za srednjovjekovnu povijest te ustanove, Milanu Kruheku. Zbornik čini 36 radova čija se tematika tiče ponajprije hrvatskog srednjovjekovlja i ranog vijeka, područja kojim se dr. sc. Milan Kruhek u svojim znanstvenim istraživanjima ponajviše bavio. U djelo ulaze i radovi moderne i suvremene hrvatske povijesti, a posebnu cjelinu čini i ona o utvrdama, upravo zbog velikoga broja radova o obrambenoj arhitekturi u bibliografskome opusu dr. sc. Kruheka.

Nakon »Predgovora« (9), »Tabula gratulatoria« (10) te biografije (11-13) i bibliografije Milana Kruheka (15-26), koje su priredili Hrvoje Kekez i Ivan Majnarić, u prvu, srednjovjekovnu cjelinu zbornika, uvode Ivan Botica i Tomislav Galović tekstem »Codex Corbaviensis« (29-40). Autori navode djela i ustanove u kojima se može pronaći građa kako bi potaknuli izradu – zbog velikoga povijesnoga značenja veoma potrebnoga regionalnog zbornika o srednjovjekovnoj Krbavi te krbavskim knezovima. Mario Kevo i Ana Novak u radu koji slijedi, »Podjela kastruma i vlastelinstva Greben krajem 14. stoljeća: neki aspekti unutarnjeg razvoja svjetovnoga vlastelinstva« (41-65) bave se razvojem tvrdog grada i vlastelinstva Grebena te poviješću njegovih vlasnika u više etapa.

Slijedi prilog Brune Škreblina »Pripadnici plemićke zajednice iz Klokoča na zagrebačkom Gradecu u 15. stoljeću. Primjer uloge plemstva u formiranju urbanih elita« (67-80). Autor navodi primjere doseljenih plemenitih klokočkih obitelji te, prateći njihove ženidbene veze sa uglednim obiteljima, kao i važne službe koje su obavljali, objašnjava njihovu rastuću ulogu u javnom životu Gradeca. »Petar Tarnok od Mačkaša (*de Machkas*), kapetan Senjske kapetanije (1486. – 1492.)« tekst je Vedrana Klaužera (81-94) u kojem uz analizu Mačkaševih aktivnosti u Senju nastoji razumjeti ključ po kojemu je kralj Matijaš Korvin birao svoje službenike.

Na temelju javnosti manje poznatih bilježničkih privatno-pravnih isprava Zoran Ladić istražuje podrijetlo, zanimanja te društveni položaj doseljenika u Poreč u radu naslovljenom »Doseljenici i stranci iz Hrvatske, Slavonije i istočnojadranskih komuna u kasno-srednjovjekovnom Poreču« (95-112). Jadranka Neralić u prilogu »Dva pokušaja preotimanja prihoda operarije katedrale iz druge polovine 15. stoljeća: primjeri Zadra i Trogira« (113-126) analizom objavljenih dokumenata i onih novopronađenih, korespondencije i postupaka osoba uključenih u sporove, iznosi slučajeve preotimanja prihoda.

Slijedi rad Vinicija B. Lupisa »Beneficij biskupa Vida Ostojića« (127-142). Autor objašnjava značenje beneficija, iznosi nove činjenice o biskupu i njegovu djelovanju te prvi obrađuje biskupov grb te genealogiju korčulanskih Ostojića. Posljednji rad srednjovjekovne cjeline zbornika jest »Srednjovjekovni pečat grada Skradina« Ante Birina (143-150), koji je rekonstrukcijom i analizom pečata dao prinos do danas nedovoljno istraženog hrvatskoj sfragističkoj baštini.

U cjelinu »Rani novi vijek« uvodi tekst Hrvoja Petrića »Prilog poznavanju socioekonomskoga razvoja ivanečkoga i viničkoga kraja (prostora nekadašnjeg Gornjeg polja) u srednjem i ranom novom vijeku« (153-166). Autor posebnu pažnju posvećuje vezi socioekonomskih kretanja s centralitetom naselja. Analizirajući komorske popise slavonskih vlastelinstava Milan Vrbanus (167-185) istražuje »Razvijenost alodijalnoga gospodarstva na slavonskim vlastelinstvima sredinom 18. stoljeća« te donosi uvid u način privređivanja slavonskih vlastelinstava. »Poredbeno istraživanje *Sretnog grada* Frane Petrića i *Kućnika* Josipa Stjepana Reljkovića« tekst je Zlate Živaković Kerže (187-195) u kojemu, unatoč različitosti prilika u kojima su živjeli navedeni autori, pronalazi poveznice tih spisa te iznosi njihove gospodarske ideje u Slavoniji.

Lovorka Čoralčić i Maja Katušić su u radu »Hrvatski vojnici u posljednjim danima Mletačke Republike – kapetan Nikola Bolica i njegovi *Fanti oltramarini*« (197-208), na temelju popisa vojnika kapetanije kojeg prilažu uz rad, rekonstruirale prilike u kojima je ona djelovala. Vojnom se poviješću kroz prikupljene informacije krajiških zapovjednika bavi i Nataša Štefanec u prilogu »Osmanski zapovjednici i struktura osmanske i habsburške vojske na hrvatskom dijelu krajišta (prema špijunskim izvješćima iz 1570-ih)« (209-227). Autorica obrađuje brojnost i strukturu osmanske vojske te reakcije koje su te informacije izazvale u Beču, te donosi i cjeloviti transkript koji je nastao na temelju spomenutih izvještaja. Zlatko Kudelić predstavlja »Izvješće križevačkog pukovnika Johanna Josepha Herbersteina o Svidničkoj (Marčanskoj) biskupiji iz 1666. godine« (229-247), koje obrađuje problematiku crkvene unije pravoslavnih krajišnika s Katoličkom crkvom te djelovanje biskupa Gabrijela Mijakića. »Građa za vojnu povijest u samostanskim kronikama i kantskim vizitacijama 18. stoljeća« (249-262) rad je Maje Matasović i Tamare Tvrtković (249-262), koji pruža informacije o raznim događajima iz svakodnevice u mjestima u kojima je bila stacionirana vojska.

Robert Holjevac piše »O spisu Markantuna de Dominisa *Hridi kršćanskoga brodoloma*, tiskanom u Londonu 1618.« (263-277). Iznosi Dominisove radikalne stavove bliske protestantskoj teologiji te kritike Rimokatoličkoj crkvi. »Kulturni posrednici i kulturni transferi u ranom novom vijeku – Janez Vajkard Valvasor i Pavao Ritter Vitezović« (279-299) prilog je Zrinke Blažević u kojem komparativnom analizom karaktera i modaliteta kulturnih razmjena obrađuje živote i djela navedenih kulturnih posrednika u 17. stoljeću. Na osnovi alegorijske freske čakovečkoga dvorca Ivana Jukić u radu »Dvorske dame izvan bečkog dvora: kako su kreirale društveno-političko ozračje hrvatskoga ranonovovjekovnog prostora?« (301-314) donosi novu interpretaciju freske te potvrđuje utjecaj privatne sfere na političke odluke habsburških vladara.

Genealogiju i uspon obitelji Evangelista na osnovi oporuka te ženidbenih ugovora iznosi Marijan Sivrić u prilogu »Rod Tributinić – Evangelisti (*Vangelisti*) – starinom iz Jajca u središnjoj Bosni i njegov uspon u Dubrovniku od sredine 15. do početka 17. stoljeća« (315-325). Studija Géze Palffyja pod naslovom »Najstariji prikazi hrvatskih zastava iz 16. i 17. stoljeća. Jedinstveni izvori za proučavanje povijesti hrvatskih državnih i nacionalnih simbola« (327-346) predstavlja najstarije i javnosti dosad još nepoznate prikaze hrvatske zastave tekstem i slikom. Slijedi rad Ivana Mirnika »Jacob Spon, George Wheler i jedna zadarska numizmatička zbirka iz 17. stoljeća« (327-356). Autor kroz zapise spomenutih učenjaka

opisuje numizmatičku zbirku u kojoj istaknuto mjesto zauzima novac cara Otona. U posljednjem radu te cjeline »Crkveno zvono sa sahat-kule u Sanatskom Mostu u sjeverozapadnoj Bosni (crkvena zvona sa sahat-kula u Bosanskom ejaletu)« Ante Škegro (357-368) uz priložene fotografije prezentira crkvena zvona koja su otkucavala sate *alla Turca* od 15. stoljeća. Cjelinu »Utvrde« koju čine radovi s mnoštvom slikovnih prikaza i fotografija otvara Zorislav Horvat radom »Pseudo-kašteli krajem 15. i prve polovine 16. stoljeća u obrani od Turaka« (371-398), koji su se gradili u svrhu obrane od akindžijskih pohoda. Zlatko Karač predstavlja »Srednjovjekovne utvrde, gradine i gradišta na području Đakovštine – rekognosciranje i topografija lokaliteta« (399-424) te navodi 44 lokaliteta s evidentiranim ostatcima srednjovjekovne obrambene arhitekture. »Arheološka istraživanja Starog grada Udbine (2008. – 2012.)« prezentirala je Tatjana Kolak (425-445), odnosno rezultate istraživanja višeslojnog lokaliteta, arhitekturu Udbine i pokretne nalaze. Marina Šimek u radu »Od bilješke jednog povjesničara do arheološkoga nalaza« (447-462) predstavlja rezultate započetih istraživanja koja su potaknuta bilješkom Milana Kruheka u jednom svojem djelu o postojanju drvenog čardaka na Humu, odnosno današnjem Humščaku u blizini Varaždina.

Krešimir Regan u prilogu »Gornji grad kninske tvrđave« (463-495) istražuje jezgru današnje tvrđave i prati razvoj kroz devet građevinskih faza, dok Vijoleta Herman Kaurić prilogom »Značaj i sudbina pakračke utvrde kroz povijest« (497-513) prati povijesni razvoj grada i utvrde Pakrac. Mira Kolar-Dimitrijević u opsežnom radu »Ostaci protutorskih utvrda u Hrvatskoj« (519-550) predstavlja okolnosti i povijest gradnje sačuvanih i rušenih tvrđava te izlaže potrebu izrade atlasa svih krajiških utvrda.

Cjelinu »Dugo 19. stoljeće« čine četiri rada, a započinje prilogom poznavanju povijesti Karlovačkog generalata na početku 19. stoljeća Željka Holjevca, »Karlovacki generalat 1802. godine: ustrojstvo, naselja i stanovništvo« (553-571). Autor radu prilaže i tablice pukovnija s popisom naselja i stanovništva. Vlasta Švoger u radu »Slobodni pojedinci u slobodnom narodu. Građanske i političke slobode i prava u hrvatskom tisku sredinom 19. stoljeća« (573-584) obrađuje zagrebačke listove, njihove ideje te utjecaj na stvaranje liberalnijega građanskog društva. Stjepan Matković analizirao je »Anonimni bečki izvor o banskoj Hrvatskoj u doba prve vladavine Hrvatsko-srpske koalicije (1906. – 1907.)« (585-598), sastavljen za visoke austrijske vojne i vladajuće krugove, a koji aforizmima progovara o istaknutim osobama, društvenoj strukturi i političkim odnosima unutar tadašnje banske Hrvatske. Mato Artuković iznosi »Dvije propovijedi nadrabina dr. Hosee Jacobija. Prilog povijesti hrvatsko-židovskih odnosa« (599-625), uz kratak osvrt na povijest Židova u Zagrebu te spoznaju o tolerantnosti Hrvata spram Židova u tome razdoblju.

Posljednju cjelinu zbornika zauzimaju radovi s temama iz 20. stoljeća. Nikica Barić analizira »Javno djelovanje Saveza komunista – Pokreta za Jugoslaviju u Hrvatskoj tijekom 1991. godine« (629-644) i njihov odnos prema vladajućoj stranci, želju za očuvanjem Jugoslavije i komunističkih tekovina u okolnostima jačanja hrvatsko-srpske netrpeljivosti i nadolazećeg rata. Jakša Raguž na temelju arhivskih materijala katoličke i srpske provenijencije daje »Prilog poznavanju rušenja katoličke župne crkve sv. Ivana Nepomuka u Glini« (645-665) te opisuje okolnosti i tijek uništenja katoličke crkve u Glini. Posljednji

Prikazi i recenzije

---

rad zbornika prilog je Šimuna Penave »Bibliografija radova o Karlovcu u Domovinskom ratu« u kojem iznosi stotinjak najznačajnijih radova navedene tematike (667-678).

Velikim brojem radova koji obiluju najrazličitijim temama i daju doprinos poznavanju društvene, vojne, svakodnevne povijesti, arhitekture i arheologije, Zbornik se uistinu može smatrati vrijednim djelom i darom Milanu Kruheki za zasluge koje je ostvario u hrvatskoj historiografiji i formiranju novih naraštaja hrvatskih povjesničara.

Jelena Pavković